

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

ДЕГТЯРЬОВА Д. С.

*студентка ННІ міжнародних відносин,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУ ОСОБИ

З давніх часів і до сьогодні важливим інструментом утримання влади для лідерів авторитарних і тоталітарних держав, релігійних чи інших організацій була побудова культу особи. Хоча досвід та контекст, у якому живуть народи країн світу, є різними, все ж таки, події, що призводять до узурпації влади однією людиною та отримання нею загальної прихильності мають схожий характер.

Історія зберегла і досі плекає, чимало яскравих прикладів. Для більшості українців, імовірно, першою ж асоціацією з терміном «культ особи» є тоталітарний режим СРСР та активна пропаганда, спрямована на ушлявлення Й. В. Сталіна. Крім того, відомою на весь світ є династія правителів Північної Кореї, де от уже більше сімдесяти років представникам родини Кімів вдається успішно будувати культу осіб президентів один за одним так, щоб жоден наступний не поступався в масштабах попередньому.

Важливо зазначити, що обожнювання однієї конкретної людини як ефективний засіб впливу на маси може бути застосований не лише в державотворчій практиці. У 90-х роках попереднього століття на весь світ стала відомою скандальна релігійна організація ЮСМАЛОС або ж «Велике Біле Братство», основою діяльності якої став вплив на уми

прихожан Марії Деві Христос, що проголосила себе живою богинею на землі [1].

Більше того, загальна любов публіки до однієї особи та наділення її в розумах людей певним авторитетом та експертністю і сьогодні не є новизною. Чого тільки вартий випадок з надзвичайним впливом на аудиторію колишнього радника Офісу Президента України Олексія Арестовича [2]. При чому важливо зазначити, що і досі залишаються люди, для яких він залишається авторитетом. Хоча більшість колишніх прихильників усвідомила те, наскільки неправильним з боку суспільства було власне саме загальне обожнювання та відмова від раціонального осмислення озвученої ним інформації.

Перш за все варто розуміти, що жодна така постать не отримує любов публіки безумовно. Щоб пройти шлях від людини, за роботою якої інші прискіпливо стежать, до абсолютного ідеалу, що в розумах мас не може помилятися за жодних обставин, необхідно докласти чимало зусиль. Та крім сильного психологічного впливу з боку самого лідера держави чи організації та інших зацікавлених, важливим є й історичний контекст за якого відбувається насадження та подальша культивування культу особи.

Перш за все, важко не помітити, що зазвичай культ особи найкраще приживається в суспільствах, що переживають сильні потрясіння та потребують стабільності. У таких випадках, коли, наприклад, держава зазнає кризи, колективний розум її громадян значно охочіше підтримає лідера, що заявлятиме ніби може вирішити найболючіші на той момент проблеми чи проявить якісь мінімальні успіхи одразу, ніж того, хто здатен був би вирішити кризу значно

ефективніше, проте змушений був би для цього «грати в довгу гру».

Саме так Кім Ір Сен знаходить підтримку серед населення Північної Кореї після врегулювання воєнного конфлікту з Південною Кореєю [3]. Очільники секти ЮСМАЛОС, за вкрай нестабільної ситуації в державі та незадовго до розпаду СРСР, створюють та неймовірно успішно поширюють вплив релігійної організації, обіцяючи її прихожанам порятунок душі після кінця світу та запевняючи їх у власній винятковості [4]. Можна навести також яскравий приклад із нещодавніх подій, коли, фактично, значна популярність Олексія Арестовича була зумовлена бажанням людей вірити у впевнені, хоч і недостовірні, заяви про завершення активних воєнних дій у найближчому майбутньому.

Для успішної розбудови культу особи доволі важливою деталлю також є наявність звички у людей, підданих впливу, до покори та визнання влади в особі однієї людини. Безумовно, це не є необхідною умовою, проте значно легший шлях до влади та впливу отримували ті лідери, що прямували до них вже за чиймись слідами.

Так, наприклад, Кім Ір Сен, лише отримавши посаду голови держави, змушений був змагатися за владу з іншими впливовими особами, обмежувати права людей всередині держави, зустрічати та придушувати опір, зокрема створенням концентраційних таборів для незгодних. Однак, вже скоро, завдяки роботі пропаганди, лідера почали обожнювати, а після його похорону вся держава знаходилася в траурі довгий час. Та вже скоро його син Кім Чен Ір встановив культ особи не менш ефективно, подолавши для цього значно коротший

шлях [5]. Звісно, той факт, що майбутній президент ще у свої юнацькі роки міг спостерігати за особливістю роботи батька та й сам доклав руку до створення пропаганди, відіграє надзвичайно важливу роль. Та не варто недооцінювати і те, що люди, які десятиліттями піддавалися впливові пропаганди та вважали за норму встановлення культу особи, значно лояльніше сприйматимуть становлення культу і наступного лідера. Так само вже опрацьована пропагандою психіка людей спростила шлях до влади Сталіну, що став до керма після попереднього вождя, що вже заслужив обожнювання публіки. За тих же обставин свій успіх отримали ЮСМАЛЮС [6], адже за кризової ситуації в державі, її громадяни навіть охочіше поверталися до вже звичних порядків – слухали та вірили одній особі, що заявляла ніби знає як прихожанам необхідно побудувати свій побут, щоб заслужити щастя та божої милості.

Отже, для встановлення культу особи надзвичайно важливими є політичний та історичний фони. Адже, саме в суспільствах розгублених, нестабільних та таких, що потребують вирішення певних нагальних питань найлегше видати себе за особливо талановитого лідера й у подальшому культивувати обожнювання народом своєї персони. Часто у таких умовах публіка банально не має можливості чи часу оцінювати роботу лідера чи обирати між альтернативами. Крім того важливий і психологічний аспект - люди хочуть вирішення проблеми якнайшвидше, тож нерідко готові на слово повірити тому, хто пообіцяє це зробити. Історія людства зберігає чимало подібних прикладів. Та важливо розуміти, що, напевне, найкращим способом запобігти встановленню культу особи є скептичне та раціональне осмислення будь-яких

важливих подій, незалежно від того з чією персоною вони пов'язані.

1. Біле братство. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B5_%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

2. Роспопа М. Що не так з Арестовичем та чому він небезпечний [відео]. URL: <https://konkurent.ua/publication/98555/scho-ne-tak-z-arestovichem-ta-chomu-vin-nebezpechniy-video/>

3. Мусский И. А. 100 великих диктаторов. Москва: Вече, 2001. 656 с.

4. Базик Д. В. Велике Біле Братство ЮСМАЛОС // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Велике_Біле_Братство_ЮСМАЛОС

5. Головченко В. І. Кім Чен Ір // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

6. Морі Є. Кінець світу перенесено на невизначений термін. Історія секти "Біле братство" в Україні. URL: <https://suspilne.media/78476-kinec-svitu-pereneseno-na-neviznachenij-termin-istoria-sekti-bile-bratstvo-v-ukraini/>

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпекові гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.